

Örnek Problem -1

A, B, C maddelerinden oluşan bir karışımda A'nın kütlesi, B'nin kütlesi ile ve C'nin kütlesi ile doğru orantılıdır.

$m_A = 10$ g. iken $m_B = 20$ g. ve $m_C = 30$ g. ise $m_A = 50$ g. iken, karışım kaç gramdır?

Çözüm

$$\frac{m_{B_1}}{m_{B_2}} = \frac{m_{A_1}}{m_{A_2}} = \frac{m_{C_1}}{m_{C_2}}$$

$$\Rightarrow \frac{20}{m_{B_2}} = \frac{10}{50} = \frac{30}{m_{C_2}}$$

$$\Rightarrow m_{B_2} = 100 \text{ g. ve } m_{C_2} = 150 \text{ g.}$$

$$\Rightarrow m_{A_2} + m_{B_2} + m_{C_2} = 50 + 100 + 150$$

$$\Rightarrow m_{A_2} + m_{B_2} + m_{C_2} = 300 \text{ g.}$$

bulunur.

Açıklama

A çokluğunun sabit tutulması B ile C çokluklarının da sabit kalmasına sebep olur. A çokluğu, örneğin, 2 katına çıkarılırsa B ve C çokluklarının da 2'şer katına çıkacakları açıktır.

Çoklukların nitelikleri, B çokluğu ile C çokluğu arasında doğru orantının bulunacağını göstermektedir.

Örnek Problem -2

Hacmi sabit tutulan kapalı bir kaptaki gazın basıncı, bu gazın mol sayısı ve mutlak sıcaklığı ile doğru orantılıdır.

$n = 0,2$ mol CO_2 gazının $T = 300^\circ\text{K}$ sıcaklığındaki basıncı $P = 2$ atm. İse; aynı kapta, $n = 0,8$ mol CO_2 gazının $T = 210^\circ\text{K}$ sıcaklığındaki basıncı kaç atm. olur?

Çözüm

n sabit tutulup T arttırılırsa, moleküllerin hızları ve çarpışma sayıları artacağından P artar.

T sabit tutulup n arttırılırsa, çarpışma sayıları artacağından P , yine, artar.

Buna göre, P basıncının sabit tutulması için, n arttırıldığında T azaltılmalı; T arttırıldığında n azaltılmalıdır. Öyleyse; n mol sayısı ile T mutlak sıcaklığı ters orantılı olmalıdır.

$P = k \cdot n \cdot T$ yazılabilir.

$\frac{P}{n \cdot T} = k$ orantısına göre, çözüm şöyle yapılır:

$$\frac{P_1}{n_1 \cdot T_1} = \frac{P_2}{n_2 \cdot T_2} \Rightarrow \frac{2 \text{ atm.}}{0,2 \cdot 300} = \frac{P_2}{0,8 \cdot 210}$$

$$\Rightarrow P_2 = 5,6 \text{ atm.}$$

Açıklama

Yukarıdaki akıl yürütme fizik bilgisine dayanır. Yazılan eşitlik yalnız akıl yürütülerek elde edilemez. İncelikli bir çok deneyle de doğrulanmıştır.

Örnek Problem-1 ve Örnek Problem-2'ye

bakarak, şu sonuca varılabilir:

A çokluğu B ve C çoklukları ile doğru orantılı iken, B ve C çoklukları arasındaki bağıntının türünü bilemeyiz.

Ancak; bu çoklukların niteliklerini bildiğimiz durumlarda bir ilişki kurmamız mümkün olabilir.

Örnek Problem -3

A çokluğu B çokluğu ile ve B çokluğu C çokluğu ile doğru orantılıdır.

Buna göre; A çokluğu ile C çokluğu arasındaki ilişkiyi açıklayınız.

Çözüm -1**(Hatalıdır.)**

A artarken B artar. B artarken C artar.
O halde; A artarken C artar.
Buna göre; A çokluğu C çokluğu ile doğru orantılıdır.

Hata Nerede?

A çokluğu ile B çokluğu doğru orantılı ise $\frac{A}{B} = k$ 'dır. Bu orantıyı "A artarken B artar." diye ifade etmek yanlış olur. A çokluğu B çokluğu ile doğru orantılı iken, A artarken B²'de artabilir. Ama; A çokluğu B² ile doğru orantılı değildir.

Dolayısıyla;**Çözüm-1'deki akıl yürütme hatalıdır.****Çözüm -2****(Hatalıdır.)**

"A ile B doğru orantılı" $\Rightarrow \frac{A}{B} = k_1$ (1)

"B ile C doğru orantılı" $\Rightarrow \frac{B}{C} = k_2$ (2)

(1) ve (2) taraf tarafa çarpılırsa,

$$\frac{A}{B} \cdot \frac{B}{C} = k_1 \cdot k_2 \Rightarrow \frac{A}{C} = k \text{ bulunur.}$$

Buna göre; A çokluğu C çokluğu ile doğru orantılıdır.

Hata Nerede?

A, B, C gibi üç farklı çokluğun bulunduğu bir ortamda, $\frac{A}{B} = k_1$ değeri C'den bağımsız ve $\frac{B}{C} = k_2$ değeri A'dan bağımsız ise; değişik her B değeri için, taraf tarafa çarpma işlemi yapılabilir.

$$\begin{aligned} \frac{A}{B} = k_1 \text{ ve } \frac{B}{C} = k_2 &\Rightarrow \frac{A}{B} \cdot \frac{B}{C} = k_1 \cdot k_2 \\ &\Rightarrow \frac{A}{C} = k \end{aligned}$$

akıl yürütmesi doğrudur.

Bu durumda;

$$\frac{A}{k_1} = \frac{B}{k_2} = \frac{C}{k_3}$$

orantıları vardır.

A ile C doğru orantılıdır.

Ancak;

$\frac{A}{B} = k_1$ değeri C miktarına bağlı ve $\frac{B}{C} = k_2$ değeri de A miktarına bağlı ise k_1 ve k_2 değerleri değişken olacağından $\frac{A}{C} = k_1 \cdot k_2$ oranı sabit olmaz.

A ile C doğru orantılı değildir.

Dolayısıyla;**Çözüm-2'deki akıl yürütme hatalıdır.**

Çözüm -3**(Hatalıdır.)**

$$\text{"A ile B doğru orantılı"} \Rightarrow \frac{A}{B} = k_1 \quad (1)$$

$$\text{"B ile C doğru orantılı"} \Rightarrow \frac{B}{C} = k_2 \quad (2)$$

(1) ve (2) taraf tarafa bölünürse,

$$\frac{A}{B} : \frac{B}{C} = k_1 : k_2 \Rightarrow \frac{A \cdot C}{B^2} = k \Rightarrow A \cdot C = k \cdot B^2$$

bulunur.

Buna göre; A çokluğu C çokluğu ile ters orantılıdır.

Hata Nerede?

$\frac{A}{B} = k_1$ değeri C miktarına bağlı ve $\frac{B}{C} = k_2$ değeri de A miktarına bağlı ise k_1 ve k_2 değerleri değişken olduğundan, k bir sabit olmak üzere, $\frac{k_1}{k_2} \cdot B = k$ eşitliği sağlanabilir.

Bu durumda,

$$A \cdot C = \frac{k_1}{k_2} \cdot B^2 \Rightarrow A \cdot C = \frac{k_1}{k_2} \cdot B \cdot B \\ \Rightarrow A \cdot C = k \cdot B \text{ olur.}$$

A ile C ters orantılıdır.

Ancak; $\frac{A}{B} = k_1$ değeri C'den bağımsız

ve $\frac{B}{C} = k_2$ değeri A'dan bağımsız ise,

belirli bir B değeri için belirli bir A ve belirli bir C değeri bulunacaktır.

Belirli bir B değeri için değişen A ve C değerlerinden söz edilemeyeceğinden

$A \cdot C = \frac{k_1}{k_2} \cdot B^2$ eşitliği, A ve C'nin ters

orantılı olduğu anlamına gelmeyecektir.

Dolayısıyla;

Çözüm-3'teki akıl yürütme hatalıdır.

Çözüm -4

b çokluğunun a çokluğu ve c çokluğu ile doğru orantılı olmasına dayanılarak,

$$\text{I. } \frac{a}{k_1} = \frac{b}{k_2} = \frac{c}{k_3} \text{ ya da}$$

$$\text{II. } b = k \cdot a \cdot c$$

eşitliği yazılabilir.

I. eşitliğe göre, a çokluğu c çokluğu ile doğru orantılı;

II. eşitliğe göre, a çokluğu c çokluğu ile ters orantılı olur.

Buna göre; belirtilen koşullar, a çokluğu ile c çokluğu arasındaki ilişkiyi belirlemeye yetmez.

Örnek Problem -4

a çokluğu b çokluğu ile doğru orantılı, b çokluğu c çokluğu ile doğru orantılı, c çokluğu d çokluğu ile ters orantılı, d çokluğu e çokluğu ile doğru orantılıdır.

Buna göre;

I. a çokluğu c ile ters orantılıdır.

II. a çokluğu e ile doğru orantılıdır.

III. b çokluğu d ile doğru orantılıdır.

IV. c çokluğu e ile ters orantılıdır.

önergelerinden hangileri doğrudur?

Çözüm

Örnek Problem-3'te açıklandığı gibi, a çokluğu c çokluğu ile doğru orantılı da olabilir, ters orantılı da; b çokluğu d çokluğu ile doğru orantılı da olabilir, ters orantılı da; c çokluğu e çokluğu ile doğru orantılı da olabilir, ters orantılı da.

Buna göre; verilen bilgiye dayanarak **I, II, III, IV** önermelerinden herhangi birinin doğru ya da yanlış olduğu söylenemez.

Örnek Problem -5

x çokluğu y çokluğu ile doğru, z çokluğu ile ters orantılıdır.

y çokluğu z çokluğu ile ters orantılıdır.

Önce, x çokluğu 4 katı yapılıyor; sonra, z çokluğu $\frac{1}{3}$ katı yapılıyor.

y çokluğu ilk değerinin kaç katı olur?

Çözüm

Verilenlere dayanılarak aşağıdaki orantı kurulur:

$$\frac{x}{k_1} = \frac{y}{1} = \frac{k_2}{z}$$

x, y, z'nin ilk değerleri x_1, y_1, z_1 olsun.

$$\begin{aligned} \frac{x_1}{k_1} = \frac{y_1}{1} = \frac{k_2}{z_1} &\Rightarrow \frac{4 \cdot x_1}{k_1} = \frac{4 \cdot y_1}{1} = \frac{4 \cdot k_2}{z_1} \\ &\Rightarrow \frac{4 \cdot x_1}{k_1} = \frac{4 \cdot y_1}{1} = \frac{k_2}{\frac{z_1}{4}} \\ &\Rightarrow \frac{x_2}{k_1} = \frac{y_2}{1} = \frac{k_2}{z_2} \end{aligned}$$

$x_2 = 4 \cdot x_1$ yapıldığında $y_2 = 4 \cdot y_1$ ve $z_2 = \frac{z_1}{4}$ olur.

İkinci aşamada $z_3 = \frac{z_2}{3}$ yapılacaktır.

$$\begin{aligned} \frac{x_2}{k_1} = \frac{y_2}{1} = \frac{k_2}{z_2} &\Rightarrow \frac{x_2}{\frac{k_1}{3}} = \frac{y_2}{\frac{1}{3}} = \frac{k_2}{\frac{z_2}{3}} \\ &\Rightarrow \frac{3 \cdot x_2}{k_1} = \frac{3 \cdot y_2}{1} = \frac{k_2}{\frac{z_2}{3}} \\ &\Rightarrow \frac{x_3}{k_1} = \frac{y_3}{1} = \frac{k_2}{z_3} \end{aligned}$$

$y_3 = 3 \cdot y_2$ ve $y_2 = 4 \cdot y_1 \Rightarrow y_3 = 12 \cdot y_1$

Önerilen değişiklikler yapıldığında, y çokluğu ilk değerinin 12 katı olur.

Örnek Problem -6

a, b ve **c** çoklukları üzerine, aşağıdaki bilgiler verilmiştir:

- **a** çokluğu **b** çokluğu ile doğru orantılıdır.
  - **a** çokluğu **c** çokluğu ile ters orantılıdır.
  - **b** çokluğu **c** çokluğu ile ters orantılıdır.
- a = 6 birim iken b = 3 birim ve c = 4 birim olduğuna göre, a = 4 birim iken b + c kaç birim olur?

Çözüm

Verilenlere dayanılarak aşağıdaki orantı kurulur:

$$\frac{a}{k_1} = \frac{b}{1} = \frac{k_2}{c}$$

$a = 6$, $b = 3$ ve $c = 4$ değerleri yerlerine konulursa;

$$\frac{6}{k_1} = \frac{3}{1} = \frac{k_2}{4} \Rightarrow k_1 = 2 \text{ ve } k_2 = 12 \text{ bulunur.}$$

$\frac{a}{2} = \frac{b}{1} = \frac{12}{c}$ orantısında $a = 4$ için $b = 2$ ve $c = 6$ bulunur. $b + c = 8$ olur.

Örnek Problem -7

x , y , z , t çoklukları arasında;

I. $x \cdot y = 6$, **II.** $y = 4 \cdot z$, **III.** $z \cdot t = 9$ bağıntıları vardır.

Buna göre;

- A.** x çokluğu y ile doğru orantılıdır.
B. x çokluğu z ile doğru orantılıdır.
C. x çokluğu t ile doğru orantılıdır.
D. y çokluğu z ile doğru orantılıdır.
E. y çokluğu t ile doğru orantılıdır.
F. z çokluğu t ile doğru orantılıdır.
 önermelerinden hangileri doğrudur?

Çözüm

4 bilinmeyenli 3 denklem verilmiştir.

$x = k$ denilirse; $y = \frac{6}{k}$, $z = \frac{3}{2 \cdot k}$, $t = 6 \cdot k$ bulunur.

Buna göre; A, B, E, F yanlış ve C, D doğru olur.

Örnek Problem -8

6 işçinin günde 8 saat çalışarak 10 günde bitirebilecekleri işi, 5 işçi günde 6 saat çalışarak kaç günde bitirir?

Çözüm

I. yol (Bire indirgeme yöntemi)

6 işçi günde 8 saat çalışarak 10 günde bitirirse

$$\begin{array}{l} 1 \text{ " " } 8 \text{ " " } 6 \cdot 10 \text{ günde} \\ 1 \text{ " " } 1 \text{ " " } 6 \cdot 10 \cdot 8 \text{ günde} \\ 5 \text{ " " } 1 \text{ " " } \frac{6 \cdot 10 \cdot 8}{5} \end{array}$$

günde

$$5 \text{ " " } 6 \text{ " " } \frac{6 \cdot 10 \cdot 8}{5 \cdot 6} = 16$$

günde bitirir.

II. yol

Problemi iki aşamada çözelim:

6 işçi;

günde 8 saat çalış. $\leftrightarrow$ 10 günde bitirirse
 günde 6 saat çalış. $\leftrightarrow$ x günde bitirir.

T.O.

$$\begin{array}{l} 6 \cdot x = 8 \cdot 10 \\ \Rightarrow x = \frac{40}{3} \text{ gün olur.} \end{array}$$

Günde 6 saat çalışarak;

6 işçi $\leftrightarrow$ $\frac{40}{3}$ günde bitirirse

5 işçi $\leftrightarrow$ y günde bitirir.

T.O.

$$\begin{array}{l} 5 \cdot y = 6 \cdot \frac{40}{3} \\ \Rightarrow y = 16 \text{ gün bulunur.} \end{array}$$

III. yol

Bileşik orantıdaki, değişen çoklukların her biri bilinmeyen çoklukla karşılaştırılır. Bunların doğru orantılı mı, ters orantılı mı oldukları belirlenir.

6 işçi ↔ günde 8 saat çal. ↔ 10 günde bitirirse

5 işçi ↔ günde 6 saat çal. ↔ x günde bitirir.

T.O. (Gün sayısı ile) T.O. (Gün sayısı ile)

İşçi sayısının aynı kaldığı düşünülürse; günlük çalışma süresi ile çalışılan gün sayısı ters orantılıdır. Buna göre, 6 ile x ve 8 ile 10 çarpılacaktır. Bu, orantıda oklarla gösterilmiştir.

Günlük çalışma süresinin aynı kaldığı düşünülürse; işçi sayısı ile çalışılan gün sayısı (ya da toplam çalışma süresi) ters orantılıdır. Buna göre, 5 ile $6 \cdot x$ ve 6 ile $8 \cdot 10$ çarpılıp eşitlenecektir. Bu da orantıda oklarla gösterilmiştir.

Açıklamalarımızı işleme dökersek,
 $5 \cdot 6 \cdot x = 6 \cdot 8 \cdot 10 \Rightarrow x = 16$ bulunur.

IV. yol

III. yolda yaptığımız açıklamaları daha kısa biçimde yapabiliriz:

Çalışılan gün sayısı, işçi sayısı ve günlük çalışma süresi ile ters orantılıdır.

Çalışılan gün sayısı g, işçi sayısı i, günlük çalışma süresi s ile gösterilirse;

$$\frac{g_1}{g_2} = \frac{i_2}{i_1} \cdot \frac{s_2}{s_1} \text{ olur.}$$

$$\frac{g_1}{g_2} = \frac{i_2}{i_1} \cdot \frac{s_2}{s_1} \Rightarrow \frac{10}{x} = \frac{5}{6} \cdot \frac{6}{8}$$

$$\Rightarrow x = 16 \text{ bulunur.}$$

V. yol

6 işçi günde 8 saat çalışarak 10 günde $6 \cdot 8 \cdot 10 = 480$ saatlik iş yapar.

5 işçi bir günde $5 \cdot 6 = 30$ saatlik iş yapacağına göre, 480 saatlik işi $480 : 30 = 16$ günde bitirir.

Alıştırmalar - 1

Aşağıdaki problemleri, Örnek Problem-8'de belirtilen yollarla çözünüz.

- 3 işçi 4 dönüm tarlayı 10 saatte çapalarsa, 5 işçi 6 dönüm tarlayı kaç saatte çapalar?
- 8'er tonluk 6 kamyonun 12 seferde taşıdığı kömürü, 9'ar tonluk 4 kamyon kaç seferde taşır?
- Her biri birim zamanda 3 birim iş üreten 10 işçi, günde 8 saat çalışarak 120 birim işi 9 günde üretirse; her biri birim zamanda 5 birim iş üreten 9 işçi, günde 6 saat çalışarak 180 birim işi kaç günde üretir?
- 6 işçi her biri 50 cm^2 olan parkelerle, 8 saatte 120 m^2 tabanı döşerse; 4 işçi her biri 60 cm^2 olan parkelerle, 5 saatte kaç m^2 tabanı döşer? (Farklı parkelerin döşenme süreleri eşittir.)
- Her işçi birim zamanda eşit sayıda parça üretmektedir. Birim zamanda ürettiği parçalardan biri bozuk çıkan 6 işçi, 540 sağlam parçayı 5 günde; birim zamanda ürettiği parçalardan 2'si bozuk çıkan 5 işçi, 510 sağlam parçayı 6 günde ürettiğine göre; birim zamanda ürettiği parçalardan 3'ü bozuk çıkan 10 işçi, 640 sağlam parçayı kaç günde üretir?

f. 8 ton demirden, çapı 3 cm olan 1500 m uzunluğunda demir çubuk üretilir-se; 6 ton demirden, çapı 5 cm olan kaç m demir çubuk üretilir?

Problemler birer yolla çözülmüştür. Siz de diğer yolları deneyiniz.

a. Tarlayı çapalama süresi işçi sayısı ile ters orantılı, tarlanın alanı ile doğru orantılıdır.

5 işçi 6 dönümü x saatte çapalsın.

$$\frac{10}{x} = \left(\frac{3}{5}\right)^{-1} \cdot \frac{4}{6} \Rightarrow \frac{10}{x} = \frac{5}{3} \cdot \frac{4}{6} \\ \Rightarrow x = 9 \text{ olur.}$$

b.

8 tonluk ↔ 6 kamyon ↔ 12 sefer yaparsa,
9 tonluk   4 kamyon   x sefer yapar.

T.O.   T.O.

(Sef. sa. ile)   (Sef. sa. ile)

$$9 \cdot 4 \cdot x = 8 \cdot 6 \cdot 12 \Rightarrow x = 16 \text{ olur.}$$

c. 180 birim iş x günde üretilsin.

Burada, yapılan işin miktarı diğer değişkenlerin her biriyle doğru orantılıdır.

$$\frac{120}{180} = \frac{10}{9} \cdot \frac{3}{5} \cdot \frac{8}{6} \cdot \frac{9}{x} \Rightarrow x = 12 \text{ gün olur.}$$

d. 5 saatte x m² taban döşensin. İş miktarı diğer değişkenlerle doğru orantılıdır.

$$\frac{120}{x} = \frac{6}{4} \cdot \frac{50}{60} \cdot \frac{8}{5} \Rightarrow x = 60 \text{ m}^2 \text{ olur.}$$

e. Bir işçi birim zamanda toplam x parça üretilsin.

Üretilen toplam parça sayısı, birim zamanda üretilen sağlam parça sayısı ve diğer değişkenlerle doğru orantılıdır.

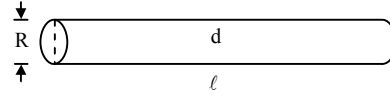
$$\frac{540}{510} = \frac{x-1}{x-2} \cdot \frac{6}{5} \cdot \frac{5}{6} \Rightarrow x = 19 \text{ olur.}$$

640 parça y günde üretilsin.

$$\frac{540}{640} = \frac{19-1}{19-3} \cdot \frac{6}{10} \cdot \frac{5}{y} \Rightarrow y = 4 \text{ gün}$$

bulunur.

f.

$m = \pi \cdot \frac{R^2}{4} \cdot l \cdot d$ olduğundan silindirik çubuğun kütlesi çapın karesi ve çubuğun uzunluğu ile doğru orantılıdır.

6 ton demirden x m çubuk üretilsin.

$$\frac{8}{6} = \frac{3^2}{5^2} \cdot \frac{1500}{x} \Rightarrow x = 405 \text{ m olur.}$$

Alıştırmalar - 2

Aşağıdaki soruları yanıtlayınız.

- a.** y çokluğu, x ile doğru ve t ile ters orantılıdır.

x çokluğu t çokluğu ile doğru orantılıdır.

$x = 6$ ve $t = 3$ iken $y = 8$ ise,
 $y = 12$ ve $x = 15$ iken t kaçtır?

- b.** y^2 çokluğu x ve t^3 ile doğru orantılıdır.

x çokluğu t^3 çokluğu ile ters orantılıdır.

$x = 1$ ve $t = 3$ iken $y = 9$ ise,
 $x = 3$ ve $t = 9$ iken y kaçtır?

Alıştırmalar - 3

Aşağıdaki problemleri çözünüz.

- a.** x tane makine günde y saat çalışarak z parça işi 18 günde yapmaktadır. Makina sayısı $\frac{1}{3}$ ü kadar artırılır,

günlük çalışma süresi $\frac{1}{4}$ ü kadar

azaltılır ve iş miktarı $\frac{5}{3}$ katına çıkarılırsa iş kaç günde biter?

- b.** Bir terzi 2 ceket diktiği sürede 5 pantolon dikebilmektedir.

12 terzi 420 pantolonu 6 günde dikerse;

15 terzi 280 ceketi kaç günde diker?

- c.** 3 ceket için gereken kumaş ile 5 pantolon dikilebilmektedir.

72 m kumaşla 60 pantolon dikilirse,
90 m kumaşla kaç ceket dikilir.

- d.** A tipi muslukların birim zamanda akıttıkları suyun, B tipi muslukların birim zamanda akıttıkları suya oranı $\frac{2}{3}$ ' tür.

C tipi kovaların hacimlerinin D tipi kovaların hacimlerine oranı $\frac{3}{5}$ ' tir.

A tipi 5 musluktan 6 saatte, C tipi 1200 kova doldurulursa; B tipi 8 musluktan 10 saatte, D tipi kaç kova doldurulur?

Alıştırmalar -3'ün çözümleri

- a.** Üretilen parça sayısı diğer değişkenlerle doğru orantılıdır.

İş t günde bitsin.

$$\frac{z}{\frac{5}{3}z} = \frac{x}{x + \frac{x}{3}} \cdot \frac{y}{y - \frac{y}{4}} \cdot \frac{18}{t}$$

$$\Rightarrow \frac{3}{5} = \frac{3}{4} \cdot \frac{4}{3} \cdot \frac{18}{t} \Rightarrow t = 30 \text{ gün}$$

bulunur.

b. I. yol

Bir ceketin dikilme süresi x , bir pantolonun dikilme süresi y olsun.

$$2x = 5y \Rightarrow \frac{x}{y} = \frac{5}{2} \text{ olur.}$$

Dikilen parça sayısı (pantolon veya ceket) bir parçanın dikilme süresi ile ters orantılı, diğer değişkenlerle doğru orantılıdır.

280 ceket t günde dikilsin.

$$\frac{420}{280} = \left(\frac{y}{x}\right)^{-1} \cdot \frac{12}{15} \cdot \frac{6}{t}$$

$$\Rightarrow \frac{3}{2} = \frac{5}{2} \cdot \frac{12}{15} \cdot \frac{6}{t} \Rightarrow t = 8 \text{ gün olur.}$$

II. yol

Dikilme süresi olarak,
2 ceket 5 pantolona denk ise
280 ceket x pantolona denktir.
diyelim.

$$\frac{2}{280} = \frac{5}{x} \Rightarrow x = 700 \text{ pantolon olur.}$$

280 ceket = 700 pantolon y günde dikilsin.

Pantolon sayıları diğer değişkenlerle doğru orantılıdır.

$$\frac{420}{700} = \frac{12}{15} \cdot \frac{6}{y} \Rightarrow y = 8 \text{ gün bulunur.}$$

c. Kumaş olarak,

5 pantolon = 3 ceket
⇒ 60 pantolon = 36 ceket olur.
90 m kumaşla x ceket dikilsin.

$$\frac{72}{90} = \frac{36}{x} \Rightarrow x = 45 \text{ ceket bulunur.}$$

d. Kova sayısı, kovanın hacmi ile ters orantılı; diğer değişkenlerle doğru orantılıdır.

D tipi x kova doldurulsun.

$$\frac{1200}{x} = \left(\frac{3}{5}\right)^{-1} \cdot \frac{2}{3} \cdot \frac{5}{8} \cdot \frac{6}{10} \Rightarrow x = 2880 \text{ kova}$$

olur.

Alıştırmalar - 4

Aşağıdaki problemleri çözünüz.

- a.** Bir grup işçinin günde 8 saat çalışarak belli bir sürede yapabileceği işi bu işçilerin $\frac{5}{6}$ sı günde 6 saat çalışarak 6 gün daha uzun sürede bitirmiştir.
İş kaç günde bitirilmiştir?

- b.** 4 çırak ile 2 usta 24 parça işi 18 günde, 7 çırak ile 3 usta 32 parça işi 15 günde bitirmiştir.

1 çırak ile 1 usta 16 parça işi kaç günde bitirir?

Alıştırmalar -4'ün çözümleri

- a.** İş x günde bitirilmiş olsun. ilk durum-da, iş x-6 günde bitirilebilecekti.

İlk durumdaki işçi sayısına a dersek, ikinci durumdaki işçi sayısı $\frac{5a}{6}$ olur.

İşin bitirilme süresi diğer değişkenlerle ters orantılıdır.

$$\frac{x-6}{x} = \frac{5a/6}{a} \cdot \frac{6}{8} \Rightarrow x = 16 \text{ gün bulunur.}$$

- b.** Aynı sürede yaptıkları iş miktarlarına göre,

1 usta = x çırak olsun.

4+2x çırak 24 parça işi 18 günde;

7+3x çırak 32 parça işi 15 günde bitirir.

İş miktarı diğer değişkenlerle doğru orantılıdır.

$$\frac{24}{32} = \frac{4+2x}{7+3x} \cdot \frac{18}{15} \Rightarrow x = 3 \text{ olur.}$$

1 usta = 3 çırak olduğuna göre, 1 usta ile 1 çırak 4 çıraka denktir.

10 çırak 24 parça işi 18 günde bitirirse,

4 çırak 16 parça işi y günde bitirir.

$$\frac{24}{16} = \frac{10}{4} \cdot \frac{18}{y} \Rightarrow y = 30 \text{ gün bulunur.}$$

Aıştırmalar - 5

Aşğıdaki problemleri çözüünüz.

- a.** Alüminyumun yoğunluğunun demirin yoğunluğuna oranı $\frac{9}{26}$ dir.

1080 kg alüminyum ile kalınlığı 2 mm olan 200 m² levha üretilirse, 2340 kg demir ile kalınlığı 3 mm olan kaç m² levha üretilir?

- b.** Bir çırağın 2 birim iş ürettiği sürede, bir usta 5 birim iş üretmektedir. Hem çırak hem usta, 2 pantolon diktiği sürede 3 gömlek dikmektedir. 3 usta 8 saatte 20 pantolon dikerse, 8 çırak 12 saatte kaç gömlek diker?

- c.** v hızıyla hareket eden bir otomobilin, frene basıldıktan sonra durana kadar aldığı yolun uzunluğu; v² ile doğru orantılı, lastiklerle yol arasındaki sürtünme katsayısı ile ters orantılıdır.

80 km/h hızla giden bir otomobil sürtünme katsayısının k olduğu bir yolda 40 m'de durabiliyorsa;

100 km/h hızla giden bir otomobil sürtünme katsayısının $\frac{k}{2}$ olduğu bir yolda kaç m'de durabilir?

Aıştırma -5'in çözümleri

- a.** Levhanın kütlesi, verilen değişkenlerle doğru orantılıdır.

Demirden, x m² levha üretilsin.

$$\frac{1080}{2340} = \frac{9}{26} \cdot \frac{2}{3} \cdot \frac{200}{x}$$

$$\Rightarrow x = 100 \text{ m}^2 \text{ bulunur.}$$

b. I. yol

Bir pantolon x sürede, bir gömlek y sürede dikilsin.

$$2x = 3y \Rightarrow \frac{x}{y} = \frac{3}{2} \text{ olur.}$$

Parçaların sayısı (pantolon veya gömlek), bir parçanın üretilme süresi ile ters orantılı; diğer değişkenlerle doğru orantılıdır.

Çıraklar t gömlek diksin.

$$\frac{20}{t} = \left(\frac{3}{2}\right)^{-1} \cdot \frac{3}{8} \cdot \frac{8}{12} \cdot \frac{5}{2}$$

$\downarrow$ Parça sayısı $\downarrow$ Çalışan sayısı $\downarrow$ Çalışanların eşit sürede üretim miktarları
 $\downarrow$ Parçalara karşılık gelen dikilme süresi $\downarrow$ Çalışma süresi

$$\Rightarrow t = 48 \text{ gömlek bulunur.}$$

II. yol

Birim zamanda ürettikleri işe göre

$$5 \text{ çırak} \equiv 2 \text{ usta} \Rightarrow 8 \text{ çırak} \equiv \frac{16}{5} \text{ usta}$$

usta olur.

Üretilme sürelerine göre,

2 pant. $\equiv$ 3 göm. $\Rightarrow$ 20 pant. $\equiv$ 30 göml. olur.

Problem aşğıdaki biçime dönüşür:

"3 usta 8 saatte 30 gömlek dikerse, $\frac{16}{5}$ usta 12 saatte x gömlek diker."

$$\frac{30}{x} = \frac{3}{16/5} \cdot \frac{8}{12} \Rightarrow x = 48 \text{ bulunur.}$$

- c.** Alınan yolu x ile gösterelim:

$$\frac{x_1}{x_2} = \frac{v_1^2}{v_2^2} \cdot \frac{k_2}{k_1} \text{ dir.}$$

$$\frac{40}{x_2} = \frac{80^2}{100^2} \cdot \frac{k/2}{k}$$

$$\Rightarrow x_2 = 125 \text{ m bulunur.}$$